

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

PIOTR RUCZKOWSKI
ORCID: 0000-0003-4344-9417
kerkwshp@poczta.onet.pl

Język jako bariera w komunikacji administracji publicznej z obywatelami

Language as a Barrier to Communication between Public Administration and Citizens

WPROWADZENIE

O języku ponad sto lat temu pięknie napisał dr Julian Morelowski: „Mowa jest formą myśli”¹. Z kolei Józef Oettinger podkreślał, że „przez mowę myśl się rozwija, kształci i urabia. (...) Język jest czemś więcej niż prostą zewnętrzną powłoką, lecz jest poniekąd już samym uosobionym duchem narodu, jest niewyczerpaną skarbnicą jego bogactw, jest ową arką przymierza, w której on złożył, jak mówi poeta, »swych myśli przędzę i swych uczuć kwiaty«”². Autor ten zwraca uwagę na konieczność dbania o czystość, poprawność i jasność języka. Jak podkreśla, „niejeden zapewne z pilnych a gorliwych badaczy nauki zatopiony cały w swych ścisłych poszukiwaniach, zajęty rzeczą samą, mniej dba może o język, uważając go jedynie za nikłą formę, za poślednie narzędzie swych rdzennych myśli; ale niechaj mi wolno będzie zwrócić uwagę na wielką różnicę zachodzącą między uganianiem się za czczemi błyskotkami, za brzmiącym i pustym dźwiękiem słów a staraniem o czystość, poprawność i jasność mowy. Tamtych wszędzie a głównie też w naukach ścisłych należy unikać, tej zaś pod klątwą przeniewierzenia się przeznaczeniu mowy w ogólności, a duchowi narodowemu w szczególności zaniedbywać żadną miarą się nie godzi. Kto mowę swawolnie szarpie, kto jej gwałt zadaje wbrew jej przyrodzonej budowie; ten nie tylko ją

¹ J. Morelowski, *O stylu urzędowym i terminologii prawniczej*, Kraków 1903, s. 1.

² J. Oettinger, *Niektóre ważniejsze właściwości polszczyzny w porównaniu z mową niemiecką*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego” 1869, vol. 17, s. 132.

podaje w poniewierkę, ale sam tę płochosć przypląca opłakaną nieudolnością wyjawiania dokładnego swych myśli, choć by były najświetniejsze i najzabawniejsze, gdyż miasto uczynić je dla wszystkich zrozumiałemi i jasnymi, przedstawia je ciemne, ułomne, podległe błędnemu tłumaczeniu; przez niezręczne bowiem użycie narzędzia wprost przeciwny zamierzonemu skutek wynika³. Julian Morelowski przytacza słowa Józefa Kremera wypowiedziane w 1870 r., który z kolei w swojej refleksji o języku podkreślał: „Jest prawdą dla nas wszystkich wielce bolesną, że nasz język ojczysty ulega coraz gorszemu każeniu. Wyznajemy, żeśmy prawie utracili poczucie, i że tak rzeknę, sumienie własnej naszej mowy. Zapewne mniejszym jest złem, że się wkradły i coraz liczniej wkradają się u nas wyrazy nieswojskie, ale stokroć gorzej jeszcze, że budowa zdań, że tok, szyk, że zwroty, sposoby mówienia, wypaczając się na modłę obcą, wyradzają się w istne potwory, a zwłaszcza coraz groźniej szerzące się germanizmy zabójczym jadem trują język nasz. Ta zaraza już tak powszechnie wżarła się w ducha naszego, że nawet ludzie, których piśmiennictwo jest głównym powołaniem życia, sami czują, że wśród powszechnego zepsucia przytępił im się zdrowy zmysł języka, i często sami siebie zapytują, czyli własne ich wyrażenia, wypowiedziane ustnie lub na piśmie, poczęte były w istnym duchu mowy ojczystej, czyli też wypaczone i zwichnięte na świat przyszły⁴. Te słowa, wypowiedziane przecież stosunkowo dawno, w ogóle nie straciły na aktualności i można je odnieść nie tylko do języka, którym posługujemy się na co dzień, lecz także do języka urzędników i pracowników aparatu administracyjnego, a nawet – co trzeba przyjąć ze szczególnym zaangażowaniem – do języka tekstów aktów normatywnych. Nawet bez szczegółowych studiów można zauważyć, że język tekstów aktów normatywnych, język refleksji nad prawem oraz język urzędowy (styl urzędowy, styl administracyjny), którym posługują się pracownicy aparatu administrującego w kontaktach z obywatelami, nie jest – eufemistycznie rzecz ujmując – doskonały, co w sposób istotny utrudnia komunikowanie się z obywatelami.

Celem opracowania jest odpowiedź na pytanie, w jakim zakresie język stanowi barierę w komunikacji administracji publicznej z obywatelami i innymi podmiotami administrowanymi, a także przybliżenie czynników o charakterze lingwistycznym utrudniających prawidłowe relacje urząd–obywatel, podkreślenie znaczenia poprawności i jasności języka urzędowego (stylu urzędowego, stylu administracyjnego) i terminologii prawniczej podczas tworzenia i stosowania prawa dla zapewnienia bezpieczeństwa prawnego jednostki, urzeczywistniania zasad prawa do dobrej legislacji i dobrej administracji w demokratycznym państwie prawa.

³ *Ibidem*, s. 131.

⁴ J. Kremer, *Sprawozdanie Komisji językowej*, podają za: J. Morelowski, *op. cit.*, s. 1–2.

W celu realizacji zamierzeń badawczych wykorzystana została przede wszystkim metoda dogmatyczna, która polega na egzegezie aktów normatywnych przy wykorzystaniu językowych i pozajęzykowych reguł wykładni prawa. Celem stosowania tej metody jest ustalenie (odkodowanie zawartych w przepisach) sformalizowanych reguł działania (norm prawnych). Jednym z podstawowych zadań badacza (dotyczy to także podmiotu stosującego prawo) jest ustalenie pożądanego przez prawodawcę znaczenia poszczególnych regulacji (*ratio legis*) przy wykorzystaniu językowych i pozajęzykowych reguł wykładni tekstu prawnego.

Dodatkowo, choć w ograniczonym zakresie z uwagi na objętość opracowania, dokonano ekscerpcji materiału językowego, czyli sięgnięto po metodę wykorzystywaną w badaniach lingwistycznych.

JĘZYK W PRAWIE I W PROCESIE ADMINISTROWANIA – KILKA UWAG TERMINOLOGICZNYCH

Zanim przejdziemy do kluczowych rozważań, warto skupić się na kilku kwestiach natury terminologicznej. W *Słowniku języka polskiego* pod hasłem „język” znajduje się kilka znaczeń; w szczególności jest to „narzędzie porozumiewania się danej grupy etnicznej, służące do przekazywania myśli drogą akustyczną (mówienie) bądź graficzną (pisanie), obejmujące całokształt wyrazów i form określonych regułami gramatycznymi; sztucznie skonstruowany kod służący do przekazywania określonej, zwykle związanej z daną dziedziną wiedzy, informacji za pomocą symboli: język logiki, programowania, komputerowy; utrwalony społecznie zestaw jakichś symboli, czasem wtórnie wykorzystywanych do komunikowania czegoś: język kwiatów, kamieni szlachetnych, gestów; środek porozumiewania się danej grupy społecznej, środowiskowej lub zawodowej: język opozycji, medycyny, handlowy”⁵. Nas oczywiście interesuje „język” w znaczeniu narzędzia porozumiewania się określonej grupy etnicznej, społecznej, ale również – przynajmniej częściowo – sztucznie skonstruowanego kodu związanego z określoną dziedziną wiedzy czy też środka porozumiewania się danej grupy zawodowej (język prawny, język prawniczy, terminologia prawnicza, język urzędowy, styl urzędowy, styl administracyjny).

O językach takich jak polski, francuski, rosyjski itp. mówi się, że są to języki naturalne, czyli języki powstałe drogą naturalnego rozwoju, i odróżnia się je od języków sztucznych (np. matematyki, logiki, programowania komputerowego), które mają charakter sztucznie skonstruowanego kodu (systemu znaków), związanego zwykle z określoną dziedziną wiedzy. Jak podkreśla Jadwiga Puzinina, „język naturalny to system znaków dźwiękowych, który powstał drogą naturalnego rozwoju i który służy członkom społeczności ludzkiej do porozumiewania się

⁵ *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 2007, s. 568.

między sobą i poznawania świata”⁶. Forma dźwiękowa jest podstawową formą języków naturalnych, przy czym zazwyczaj mają one także formę pisaną⁷.

W prawoznawstwie podkreśla się, że kodowanie wzorów powinno bądź uprawnionego zachowania odbywa się w przepisach prawnych na podstawie języka etnicznego (naturalnego, narodowego, powszechnego, ogólnego, potocznego), przy czym tzw. język prawny, czyli język, w którym formułowane są teksty aktów normatywnych (język przepisów), jest co prawda zbudowany na podstawie języka etnicznego, lecz się od niego różni, zwłaszcza w sferze semantycznej (nadawania odmiennych znaczeń poszczególnym słowom, zwrotom, wyrażeniom)⁸. Wspomniana specyfika języka prawnego powoduje, że zbliża się on do języka sztucznego, gdyż występuje w nim szereg zwrotów właściwych tylko dla tekstów aktów normatywnych bądź nadaje się im znaczenia odbiegające od powszechnie przyjętych znaczeń w języku etnicznym. Od języka prawnego odróżnia się tzw. język prawniczy, czyli język używany przez praktyków i teoretyków prawa. Innymi słowy, jest to język refleksji nad prawem; język, w którym mówi się o prawie⁹. W piśmiennictwie słusznie wskazuje się, że pomiędzy językiem prawnym i językiem prawniczym powinna zachodzić jak największa zbieżność¹⁰. Wpływ języka prawnego na język prawniczy jest oczywisty, natomiast w prawoznawstwie odnotowuje się także proces odwrotny, a mianowicie wpływ języka prawniczego na język prawny, będący wynikiem dorobku doktryny i praktyki prawniczej¹¹.

Maria Kruk zwraca uwagę na pewną odmianę czy też „warstwę” języka prawniczego, niekiedy określaną jako język prawniczy potoczny, czyli język, którym nie posługują się profesjonalni prawnicy, lecz wszyscy (przede wszystkim język polityków, mediów)¹². Autorka podkreśla, że język ten trudno uznać za *sensu stricto* prawniczy i że można go nazwać językiem okołoprawniczym¹³. Co interesujące, wskazuje także na zagrożenie płynące z używania takiego języka, gdyż

⁶ J. Puzynina, *Nauka o komunikacji językowej i funkcjach tekstu*, [w:] S. Dubisz, M. Nagajowa, J. Puzynina, *Język i my*, Warszawa 1988, s. 8.

⁷ *Ibidem*.

⁸ A. Korybski, A. Pieniążek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Lublin 1995, s. 52.

⁹ Zob. B. Wróblewski, *Język prawny i prawniczy*, Kraków 1948, s. 54 i n.; Z. Ziemiński, *Wykładnia prawa i wnioski prawnicze*, [w:] A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii państwa i prawa*, Warszawa 1994, s. 186; M. Kruk, *O relacjach języka prawnego, prawniczego i ogólnego. Kilka uwag na tle historii doktryny i aktualności praktyki*, [w:] *Legislacja czasu przemian, przemiany w legislacji. Księga jubileuszowa na XX-lecie Polskiego Towarzystwa Legislacji*, Warszawa 2016, s. 252–264; A. Choduń, *Słownictwo tekstów aktów prawnych w zasobie leksykalnym współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2007, s. 31 i n.

¹⁰ A. Korybski, A. Pieniążek, *op. cit.*, s. 55.

¹¹ *Ibidem*.

¹² M. Kruk, *O relacjach języka prawnego...*, s. 261.

¹³ *Ibidem*.

może on tworzyć – jak to nazywa – „pseudoterminologię”¹⁴. Jako przykład podaje używanie słowa „zapisy” w roli przepisów, reguł, norm, zasad prawnych¹⁵. Zasadniczo należy podzielić poglądy tej autorki, aczkolwiek to zagrożenie jest chyba nieco wyolbrzymione.

W aktach normatywnych i w naukach prawnych posługujemy się pojęciem języka urzędowego. Jest ono obecne w tekstach aktów normatywnych, a co za tym idzie jest pojęciem języka prawnego. Język urzędowy to język, któremu przyznano szczególny status prawny na terenie danego państwa lub regionu. W Polsce językiem urzędowym jest język polski (art. 27 Konstytucji RP¹⁶), czyli w nim jest m.in. stanowione i stosowane prawo, w tym przez administrację publiczną.

W piśmiennictwie używane jest pojęcie stylu urzędowego. Zasadniczo styl urzędowy (styl administracyjny) to przede wszystkim sposób urzędniczej ekspresji językowej; jest to język funkcjonalny (styl funkcjonalny), jakim posługują się urzędnicy w komunikacji z obywatelami i innymi podmiotami administrowanymi (styl charakterystyczny dla pism i dokumentów, aktów prawnych). Styl ten opisuje „modelowe sytuacje prawne i reguluje ich realizację. Przyjmuje punkt widzenia bezosobowy, zwięzły do formalnych aspektów relacji międzyludzkich. Realizuje zasady instrumentalności, precyzji, abstrakcyjności. W sferze środków preferuje własne formuły słowne i schematy składniowe oraz swoiste wzorce tekstowe”¹⁷. Innymi słowy, jest to „odmiana języka stosowana w wypowiedziach związanych z formalnymi kontaktami społecznymi, służących regulowaniu zachowań społecznych i egzekwowaniu realizacji przyjętych społecznie wzorów tych zachowań”¹⁸. Wśród cech stylu urzędowego wyróżnia się dyrektywność tekstu, bezosobowy charakter wypowiedzi, dążenie do precyzji, standaryzację tekstu, swoistą kulturę języka urzędowego¹⁹. Styl urzędowy zaliczany jest do stylów funkcjonalnych (oficjalnych), związanych z pewnymi sytuacjami komunikacyjnymi, rolami społecznymi nadawcy i odbiorcy, a także z celami komunikacyjnymi mówiącego czy piszącego²⁰. W piśmiennictwie dokonuje się rozróżnienia stylu urzędowego

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, ze zm.).

¹⁷ J. Bartmiński, *Język w kontekście kultury*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 19.

¹⁸ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *ABC stylistyki*, [w:] E. Wierzbicka, A. Wolański, D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Podstawy stylistyki i retoryki*, Warszawa 2008, s. 94.

¹⁹ M. Wojtak, *Styl urzędowy*, [w:] *Współczesny język polski...*, s. 155.

²⁰ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa 2008, s. 19; E. Malinowska, *Styl urzędowy*, [w:] *Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. S. Gajda, Opole 1995, s. 431–432; M. Wojtak, *op. cit.*, s. 155.

na styl urzędowo-kancelaryjny (język pism, dokumentów) oraz styl urzędowo-prawny (charakterystyczny dla aktów normatywnych)²¹.

Ponadto używane są takie pojęcia jak „styl administracyjny”, „podstyl prawodawczy”, „odmiana kancelaryjna”²². Anna Czelakowska i Emilia Kubicka słusznie zwracają uwagę, iż ich różnorodność „pokazuje między innymi, że językom tym przypisuje się różne statusy (...). Są one traktowane jako odmiana (typ) języka ogólnego (powszechnego, standardowego), występująca wyłącznie (język prawny) lub głównie (język prawniczy) w rejestrze pisanym i charakteryzująca się specyficznym słownictwem (terminami), dyrektywnością wypowiedzi, jej bezosobowym charakterem, precyzyjnością i standaryzacją gatunków tekstowych”²³.

Na koniec tej części rozważań warto zwrócić uwagę na propozycję Jerzego Supernata, który podkreśla, że nie ma jednego języka prawa administracyjnego z uwagi na złożony charakter tej gałęzi prawa²⁴. Wśród najważniejszych języków prawa administracyjnego autor ten wymienia: język prawa administracyjnego stanowionego krajowego; język prawa administracyjnego stanowionego Unii Europejskiej; język prawa administracyjnego europejskiego; język prawa administracyjnego porównawczego; język prawa administracyjnego miejscowego; język prawa administracyjnego zakładowego; język prawa administracyjnego akademickiego krajowego; język prawa administracyjnego akademickiego Unii Europejskiej; język prawa administracyjnego sędziowskiego krajowego, przy czym w tym zakresie zwraca uwagę, że język sędziowski znajduje się na pograniczu języka urzędowania (obrazy sędziowskie) i prawa (treść wyroku); język prawa administracyjnego sędziowskiego Unii Europejskiej; język prawa administracyjnego globalnego²⁵. J. Supernat trafnie zauważa, że krajowe prawo administracyjne podlega wielorakim wpływom unijnym, co powoduje, że w języku prawa administracyjnego zeuropeizowanego pojawiają się terminy obce, zwłaszcza angielskie i „anglopolszczyzna”²⁶. Niewątpliwie proces europeizacji prawa krajowego ma wpływ na warstwę językową prawa stanowionego w Polsce.

²¹ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady...*, s. 162 i n.; M. Wojtak, *op. cit.*, s. 155.

²² A. Czelakowska, E. Kubicka, *Wykładnia językowa w praktyce sądowej a charakter narzędzi leksykograficznych*, [w:] *Język(i) w prawie. Zastosowania językoznawstwa i translatoryki w praktyce prawniczej*, red. E. Kubicka, L. Zieliński, S. Żurowski, Toruń 2019, s. 34–35.

²³ *Ibidem*, s. 34.

²⁴ J. Supernat, *Język prawa administracyjnego*, [w:] *Kryzys, stagnacja, renesans. Prawo administracyjne przyszłości. Księga jubileuszowa Profesora Jacka Jagielskiego*, red. M. Wierzbowski, J. Piecha, P. Gołaszewski, M. Cherka, Warszawa 2021, s. 47.

²⁵ *Ibidem*, s. 47–48.

²⁶ *Ibidem*, s. 48.

JĘZYK JAKO WARTOŚĆ PRAWA

Prawo jest relewantne aksjologicznie; odwołuje się do wartości i poprzez pryzmat wartości powinno być tworzone, interpretowane i oceniane. Konstytucja wyraża katalog wartości kluczowych dla całego systemu prawnego w danym państwie, w tym dla prawa administracyjnego. Innymi słowy, wartości w niej wyrażone powinny znaleźć odzwierciedlenie w treści obowiązującego prawa w Polsce. Nie ulega wątpliwości, że prawidłowe rozumienie konstytucji oraz innych aktów prawnych jest uzależnione od trafnego odczytania katalogu wartości konstytucyjnych.

Można sformułować tezę o ścisłej zależności między światem wartości a procesami tworzenia i stosowania prawa oraz ich rezultatami w postaci aktu normatywnego i aktu stosowania prawa (decyzji administracyjnej, dokumentu urzędowego). Na proces tworzenia prawa składają się czynności o zróżnicowanym charakterze, przy czym szczególne znaczenie ma wybór celów i wartości, którym dana regulacja prawna ma służyć i które ma chronić. Należy jednak pamiętać, że aby dany akt normatywny stanowił skuteczny instrument osiągania założonych celów oraz aby mógł w należyty sposób chronić określone wartości, musi być sformułowany w należyty sposób, musi być jasny, precyzyjny, niesprzeczny i prawidłowy pod względem lingwistycznym, a przede wszystkim musi być zrozumiały dla odbiorcy, bo przecież prawo jest tworzone dla obywatela, a nie dla prawodawcy czy dla jedynie wąskiej grupy specjalistów z danej dziedziny. Podobne warunki należy sformułować w odniesieniu do aktów stosowania prawa.

Nawiązując do wspomnianych wartości konstytucyjnych, należy zwrócić uwagę na tekst preambuły do Konstytucji RP, gdzie jest mowa o rzetelności i sprawności w działaniu instytucji publicznych, co można odnieść także do języka (stylu urzędowego), jakim posługują się organy władzy publicznej w kontaktach z obywatelami. Oczywiście w szerszym kontekście język jest związany z narodem, jest elementem kultury i wraz z nią oraz jako wartość sama w sobie pozostaje pod ochroną konstytucyjną i ustawową.

W preambule do ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim²⁷ podkreślono, że język polski stanowi podstawowy element narodowej tożsamości i jest dobrem narodowej kultury, jego ochrona stanowi element ochrony tożsamości narodowej przed globalizacją, a także ochrony różnorodności kulturowej Europy. Ochrona języka polskiego jest obowiązkiem wszystkich organów i instytucji publicznych Rzeczypospolitej Polskiej i powinnością jej obywateli.

Jak się wydaje, można sformułować tezę, że zrozumiały, prawidłowy i pozbawiony niedoskonałości język (styl urzędowy) różnych prawnych form działania administracji, pism i dokumentów urzędowych oraz innych wypowiedzi

²⁷ T.j. Dz.U. 2021, poz. 672.

i komunikatów organów władzy publicznej, których adresatami są obywatele i inne podmioty administrowane, jest nie tylko nosicielem określonego ładunku aksjologicznego, lecz także wartością samą w sobie, a poza tym stanowi jedną z najważniejszych wartości w państwie (w tym wartość samego prawa) oraz ma kluczowe znaczenie dla jakości prawa²⁸. Co więcej, stanowi komponent aksjologiczny demokratycznego państwa prawa i szczegółowych standardów państwa demokratycznego, w tym prawa do dobrej legislacji i dobrej administracji.

JĘZYK A STANDARDY DEMOKRATYCZNEGO PAŃSTWA PRAWA

Jak już wspomniano, prawidłowy i pozbawiony niedoskonałości język (styl urzędowy) stanowi komponent aksjologiczny idei demokratycznego państwa prawa i szczegółowych standardów składających się na tę ideę. Z treści art. 2 Konstytucji RP wynika, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. Należy więc przyjąć, że jedną z kluczowych ustrojowych zasad konstytucyjnych jest zasada demokratycznego państwa prawa, na którą składa się wiele szczegółowych dyrektyw traktowanych jako podstawowe standardy państwa demokratycznego, w tym zasady: zaufania do państwa i prawa, bezpieczeństwa prawnego jednostki, pewności prawa, dobrej legislacji, prawa do dobrej administracji. Wśród wspomnianych standardów można wymienić również sprawność i rzetelność działania instytucji publicznych w państwie. Jak trafnie zauważa Michał Pruszyński, „art. 2 stawia wymóg, by prawo państwa prawnego, a więc na mocy samego założenia praworządowego, szanowało obywateli i umacniało ich zaufanie do państwa, a przynajmniej nie osłabiało tego zaufania, ponadto zaś by prawodawca respektował zasady poprawnej legislacji, których poszanowanie zwiększa prawdopodobieństwo, że uchwalone, wydane, prawo będzie zarazem jasne, czyli obiektywnie jednoznaczne, i zrozumiałe dla obywateli, czyli subiektywnie przyswajalne, w sposób umożliwiający jego stosowanie. Zasada zaufania obywateli do państwa rodzi określone powinności w sferze działania państwa, które ma obowiązek takiego kształtowania systemu prawnego, by był on jasny, spójny i zrozumiały dla obywateli, dając im tym samym gwarancję stabilności. Każdy przepis powinien być konstruowany poprawnie od strony językowej i logicznej, dopiero taka poprawność formalna pozwala na jego ocenę pod kątem innych wartości konstytucyjnych”²⁹.

²⁸ M. Kruk, *Prawo i język*, [w:] *Jakość prawa*, Warszawa 1996, s. 75; eadem, *O relacjach języka prawnego...*, s. 257.

²⁹ M. Pruszyński, *Jasność, zrozumiałość i językowa poprawność prawa jako warunek jego zgodności z konstytucją*, [w:] *Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowanie prawa*, Warszawa 2007, s. 34–35.

Posługiwanie się właściwym słownictwem i przestrzeganie reguł gramatycznych w tekstach aktów normatywnych oraz w dokumentach, pismach urzędowych i innych komunikatach organów administracji publicznej należy zaliczyć do naturalnych komponentów prawa do dobrej legislacji czy też szerzej – prawa do dobrej administracji, a także sprawności i rzetelności działania instytucji publicznych, zwłaszcza że w tym przypadku mamy do czynienia przede wszystkim z tekstami o funkcji impresywnej, czyli z komunikatami, których celem jest kształtowanie pożądaných postaw i zachowań odbiorców (obywateli i innych podmiotów administrowanych).

Koncepcja demokratycznego państwa prawa i składające się na nią szczegółowe komponenty (standardy) można rozpatrywać w kontekście języka treści aktów stanowienia i stosowania prawa, również tych pochodzących od administracji, a także języka pism i dokumentów urzędowych oraz innych wypowiedzi organów władzy publicznej skierowanych do obywateli. W literaturze trafnie podkreśla się, że „istotą i celem państwa prawnego jest dążenie do doskonałości w sferze tworzenia prawa, obowiązywania i stosowania prawa”³⁰, co można odnieść też do jakości, doskonałości języka aktów stanowienia i stosowania prawa.

Bez poprawności używanego języka, zgodności z zasadami ortografii, gramatyki, semantyki, poprawnej frazeologii i precyzyjnej terminologii nie ma prawidłowej legislacji, nie ma dobrego prawa. Jakość języka ma kluczowe znaczenie dla jakości prawa³¹, a to z kolei przekłada się na sprawność, efektywność działania – związanej prawem przez pryzmat zasady praworządności – administracji publicznej.

Wśród standardów państwa prawnego i stanowionego w nim prawa, w tym prawa do dobrej legislacji, wymienia się zasadę określoności przepisów prawa³², zgodnie z którą przepisy prawa powinny być konstruowane w sposób jasny, precyzyjny, poprawny³³.

Co warto podkreślić, niejasny, nieprecyzyjny i nieprawidłowy pod względem lingwistycznym, a przede wszystkim niezrozumiały dla obywatela język, którym posługują się organy władzy publicznej, może stanowić zagrożenie dla urzeczywistnienia zasady zaufania do państwa i prawa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego, a także zasad: dobrej legislacji, dobrej administracji, sprawnego i rzetelnego działania instytucji publicznych, a co za tym idzie może pozostawać

³⁰ A. Kubiak, *Państwo prawne – idee, postulaty, dylematy*, „Państwo i Prawo” 1991, z. 7, s. 16.

³¹ M. Kruk, *Prawo...*, s. 75; eadem, *O relacjach języka prawnego...*, s. 257.

³² G. Koksanowicz, *Zasada określoności przepisów w procesie stanowienia prawa*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, vol. 22, s. 473; A.K. Modrzejewski, *Zasada określoności przepisów prawa jako dyrektywa kierowana do ustawodawcy*, [w:] *Standardy współczesnej administracji i prawa administracyjnego*, red. Z. Duniewska, M. Stahl, A. Rabiega-Przyłęcka, Warszawa–Łódź 2019, s. 72 i n.

³³ A.K. Modrzejewski, *op. cit.*, s. 72–73.

w sprzeczności z kardynalną zasadą demokratycznego państwa prawa. Jak już wspomniano, prawidłowy – również pod względem lingwistycznym – język różnych działań i czynności organów władzy publicznej, w tym stanowionego prawa, jest wartością samą w sobie i jednocześnie stanowi aksjologiczny składnik idei demokratycznego państwa prawa; jest jedną z gwarancji związanych z formalnym i materialnym rozumieniem praworządności, gdyż sprzyja przestrzeganiu prawa.

ŹRÓDŁA ZAKŁÓCEŃ I BARIER KOMUNIKACYJNYCH W KONTAKTACH ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ Z OBYWATELAMI

Zakłócenia komunikacyjne w kontaktach administracji publicznej z obywatelami mogą mieć różne źródła. Zakłócenia w odbiorze komunikatów podmiotów administrujących mogą wynikać z niezrozumienia ich wypowiedzi przez obywateli. Hanna Jadacka wśród warunków zrozumiałości tekstu wymienia następujące czynniki natury językowej:

- przejrzystość, jednorodna kompozycja zdań składowych i większych całości,
- optymalny dobór wyrazów, w szczególności ostrożne posługiwanie się wyrazami wieloznacznymi, wymagającymi swego kontekstu,
- właściwy układ wyrazów w zdaniu, eksponujący w sposób jednoznaczny związki znaczeniowe i składniowe między nimi³⁴.

Żeby przekaz był łatwo zrozumiały dla adresata, nadawca musi posługiwać się właściwym słownictwem i przestrzegać reguł gramatycznych danego języka. Błędy językowe mogą w sposób znaczący utrudniać zrozumienie wypowiedzianych zdań. Również użycie wyrazów wieloznacznych, pojęć nieostrych, wyrazów obco brzmiących, zaczerpniętych z nauk technicznych, przyrodniczych, ekonomicznych, a także wzorów matematycznych może w sposób znaczący utrudniać właściwe i projektowane przez autora tekstu jego zrozumienie i interpretację.

Trudności w zrozumieniu komunikatu może też stwarzać zła znajomość kodu językowego przez odbiorcę. Dotyczy to zwłaszcza cudzoziemców oraz osób nieposiadających odpowiedniego wykształcenia. Co więcej, problem w interakcjach społecznych może dotyczyć np. osób z niepełnosprawnościami, które z powodu naruszenia sprawności organizmu napotykają na bariery w komunikowaniu się.

Wśród źródeł problemów i barier w komunikowaniu się trzeba jeszcze wymienić wykluczenie cyfrowe, które może mieć różne przyczyny. Nadal dostęp do sieci teleinformatycznej, nowoczesnych usług i technik informatycznych nie jest jednolity w skali całego kraju, chociażby z uwagi na brak nowoczesnej

³⁴ H. Jadacka, *Przyczyny i skutki niejasności tekstów prawnych*, [w:] *Współczesny język prawny i prawniczy*, red. A. Niewiadomski, A. Mróz, M. Pawelec, Warszawa 2007, s. 33.

infrastruktury technicznej. Ponadto zróżnicowane są kompetencje cyfrowe, zwłaszcza wśród osób starszych, osób o ograniczonej percepcji czy osób słabiej wykształconych.

Uwagi dotyczące źródeł barier komunikacyjnych można odnieść również do aparatu administracyjnego. Jak trafnie podkreśla Dorota Zdunkiewicz-Jedynak, pożądanymi cechami tekstów dokumentów urzędowych są jednoznaczność, komunikatywność i powszechna zrozumiałość, gdyż regulują one doniosłe kwestie życia publicznego i adresowane są do obywateli, a nie tylko do wąskiego grona specjalistów³⁵. Co więcej, administracja w sposób władczy i daleko idący może ingerować w sferę wolności i praw obywateli, dlatego w tym przypadku poprawność używanego języka nabiera szczególnego znaczenia.

Posługiwanie się przez organy administracji publicznej i pracowników aparatu administracyjnego specjalistycznym słownictwem, wieloznacznymi formami językowymi, pojęciami nieostrymi w tekstach aktów normatywnych, pism i dokumentów urzędowych może utrudniać czy wręcz uniemożliwiać ich właściwe zrozumienie przez adresatów, np. „nazwisko ośmieszające”, „nazwisko nieliczące z godnością człowieka”, „wzrost wynagrodzenia miesięcznie o 203 zł”³⁶, „energia o charakterze nieantropogenicznym”, „koszty bilansowania energii wytworzonej”, „przedziały godzinowe”. Ustawodawca wprowadzie stara się ułatwić zrozumienie tworzonego prawa poprzez umieszczanie w tekście aktu normatywnego słowników i definicji legalnych, ale często efekt tych działań jest wysoce niezadowalający.

Położenie nacisku na komunikację elektroniczną, elektronizacja postępowania administracyjnego, koncepcja e-urzędu, mające ułatwić komunikowanie się obywateli z administracją, w praktyce – z uwagi na wspomniane wykluczenie cyfrowe – mogą stanowić barierę w dostępie do usług administracji publicznej.

Niedostosowanie infrastruktury technicznej i brak odpowiednich kompetencji, w tym tzw. kompetencji miękkich, mimo wielu korzystnych zmian w tym zakresie, z którymi mamy do czynienia na przestrzeni ostatnich lat, nadal jednak utrudniają interakcje obywateli z niepełnosprawnościami z administracją publiczną.

Wiele problemów natury językowej, utrudniających komunikację instytucji publicznych z podmiotami spoza struktury aparatu administracyjnego, wynika z wielojęzyczności tekstów prawnych Unii Europejskiej czy też z konieczności translacji aktów normatywnych, tworzonych pierwotnie zwłaszcza w językach angielskim i francuskim, co stanowi pewien standard w przestrzeni prawnomiędzynarodowej.

³⁵ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady...*, s. 165.

³⁶ Zob. H. Jadacka, *op. cit.*, s. 34–35.

Globalizacja i członkostwo Polski w Unii Europejskiej powodują umiędzynarodowienie dokumentów, formularzy itp., które są nasycone dużą liczbą obco brzmiących terminów, głównie pochodzenia angielskiego (*dealer, leasing, holding, Value Added Tax*), a także symboli i kodów, co ma ułatwić współpracę oraz wymianę informacji między państwami i ich organami, a także obywatelami³⁷. Problem związany z koniecznością przekładu (translacji) dotyczy również pism, formularzy i innych dokumentów stosowanych w praktyce administracyjnej.

Globalizacja, współpraca międzynarodowa, zbliżanie ustawodawstw wielu państw, internacjonalizacja prawa i uniwersalizacja wartości chronionych przez prawo mają niewątpliwie zalety, ale wiążą się z nimi liczne zagrożenia, wynikające właśnie z uniwersalizacji terminologii, zapożyczeń językowych, często wielojęzycznych tłumaczeń.

JĘZYK A ZASADY TECHNIKI PRAWODAWCZEJ

Przepisami, których celem jest zapewnienie odpowiedniej jakości prawa również pod względem językowym, terminologicznym i formalnym, są Zasady techniki prawodawczej (ZTP)³⁸. Dokonując pewnej egzemplifikacji, należy zauważyć, że w myśl zawartych w nich dyrektyw przepisy aktów normatywnych redaguje się zwięźle i syntetycznie, unikając nadmiernej szczegółowości, a zarazem w sposób, w jaki opisuje się typowe sytuacje występujące w dziedzinie spraw regulowanych danym aktem. Akty normatywne redaguje się tak, aby dokładnie i w sposób zrozumiały dla adresatów zawartych w nich norm wyrażały intencje prawodawcy. Zdania redaguje się zgodnie z powszechnie przyjętymi regułami składni języka polskiego, unikając zdań wielokrotnie złożonych.

W treści aktów prawnych należy posługiwać się poprawnymi wyrażeniami językowymi (określeniami) w ich podstawowym i powszechnie przyjętym znaczeniu. Należy unikać posługiwania się: 1) określeniami specjalistycznymi, o ile ich użycie nie jest powodowane zapewnieniem należytej precyzji tekstu; 2) określeniami lub zapożyczeniami obcojęzycznymi, chyba że nie mają dokładnego odpowiednika w języku polskim; 3) nowo tworzonymi pojęciami lub strukturami językowymi, chyba że w dotychczasowym słownictwie polskim brak jest odpowiedniego określenia.

Do oznaczenia jednakowych pojęć używa się jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami. W aktach normatywnych nie zamieszcza się wypowiedzi, które nie służą wyrażaniu norm prawnych,

³⁷ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady...*, s. 170.

³⁸ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. 2016, poz. 283).

a w szczególności apeli, postulatów, zaleceń, upomnień oraz uzasadnień formułowanych norm.

W akcie normatywnym formuluje się definicję danego określenia, jeżeli: 1) dane określenie jest wieloznaczne; 2) dane określenie jest nieostre, a jest pożądane ograniczenie jego nieostrości; 3) znaczenie danego określenia nie jest powszechnie zrozumiałe; 4) ze względu na dziedzinę regulowanych spraw istnieje potrzeba ustalenia nowego znaczenia danego określenia. Jeżeli określenie wieloznaczne występuje tylko w jednym przepisie prawnym, jego definicję formuluje się tylko w przypadku, gdy wieloznaczności nie eliminuje zamieszczenie go w odpowiednim kontekście językowym. Jeżeli w akcie normatywnym ustalono znaczenie danego określenia w drodze definicji, w obrębie tego aktu nie wolno posługiwać się tym określeniem w innym znaczeniu. Jeżeli zachodzi konieczność odstąpienia od zasady wyrażonej wyżej, wyraźnie podaje się inne znaczenie danego określenia i ustala się jego zakres odniesienia. W akcie normatywnym niższym rangą niż ustawa bez upoważnienia ustawowego nie formuluje się definicji ustalających znaczenia określeń ustawowych; w szczególności w akcie wykonawczym nie formuluje się definicji, które ustalałyby znaczenia określeń zawartych w ustawie upoważniającej. Jeżeli dane określenie ma być używane w jednym znaczeniu w obrębie całego aktu normatywnego albo całej jednostki systematyzacyjnej danego aktu, jego definicję zamieszcza się odpowiednio w przepisach ogólnych tego aktu albo w przepisach ogólnych danej jednostki systematyzacyjnej. Jeżeli dane określenie ma być używane w ustalonym znaczeniu tylko w obrębie zespołu przepisów, jego definicję zamieszcza się w bezpośrednim sąsiedztwie tych przepisów.

Definicję formuluje się tak, aby wskazywała w sposób niebudzący wątpliwości, że odnosi się do znaczenia określeń, w szczególności nadaje się jej postać: „Określenie *a* oznacza *b*” albo „Określenie *a* znaczy tyle co wyrażenie *b*”. Jeżeli względy stylistyczne przemawiają za inną formą definicji, używa się zwrotu łączącego „jest to”. Zwrotów charakterystycznych dla definicji, w szczególności zwrotu „jest równoznaczne z...”, nie używa się w znaczeniu niedefinicyjnym.

Definicję zakresową (wyliczającą elementy składowe zakresu) formuluje się w jednym przepisie prawnym i obejmuje się nią cały zakres definiowanego pojęcia. Jeżeli wyliczenie wszystkich elementów zakresu definiowanego pojęcia w jednym przepisie prawnym nie jest możliwe, w definicji wyraźnie zaznacza się, że tekst tej samej lub innej ustawy zawiera również elementy uzupełniające tę definicję, w szczególności przez użycie zwrotu „i inne wskazane w przepisach”. Jeżeli nie jest możliwe sformułowanie definicji, o której mowa wyżej, można objaśnić znaczenie danego określenia przez przykładowe wyliczenie jego zakresu, wyraźnie wskazując przykładowy charakter wyliczenia przez posłużenie się zwrotem „w szczególności”.

Dla oznaczenia określenia złożonego, składającego się z więcej niż jednego wyrazu, które wielokrotnie powtarza się w tekście aktu normatywnego, można wprowadzić jego skrót.

Co warto podkreślić, jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia elastyczności tekstu aktu normatywnego, można posłużyć się określeniami nieostrymi, klauzulami generalnymi albo wyznaczyć nieprzekraczalne dolne lub górne granice swobody rozstrzygnięcia.

Przepisami łagodzącymi skutki niewłaściwego użycia wyrazów, błędów gramatycznych i innych nieprawidłowości językowych są przepisy pozwalające rozstrzygać wątpliwości co do treści prawa na korzyść strony. Tego typu regulacje zawarte są w art. 7a Kodeksu postępowania administracyjnego³⁹ oraz w art. 2a Ordynacji podatkowej⁴⁰, a także zawarte w niej przepisy dotyczące interpretacji ogólnych i indywidualnych.

PODSUMOWANIE

Język jest narzędziem porozumiewania się danej grupy etnicznej, służącym do przekazywania myśli oraz obejmuje całokształt wyrazów i form określonych regułami gramatycznymi. Język nie tylko jest nosicielem określonego ładunku aksjologicznego, lecz także stanowi jedną z ważniejszych wartości w państwie, w tym wartość samego prawa.

W Polsce językiem urzędowym jest język polski, który jest jednocześnie językiem aktów normatywnych, różnych prawnych form działania administracji, dokumentów, pism i innych komunikatów urzędowych różnych podmiotów administrujących. Język polski jako język urzędowy podlega ochronie prawnej. Do ochrony języka polskiego są obowiązane wszystkie organy władzy publicznej oraz instytucje i organizacje uczestniczące w życiu publicznym, a także obywatele Rzeczypospolitej Polskiej. Ochrona prawna języka polskiego polega m.in. na dbaniu o poprawne używanie języka i doskonaleniu sprawności językowej jego użytkowników oraz na stwarzaniu warunków do właściwego rozwoju języka jako narzędzia komunikacji międzyludzkiej.

Język aktów stanowienia i stosowania prawa, pism, dokumentów urzędowych i innych komunikatów organów administracji publicznej powinien być zrozumiały dla obywatela, ponieważ kształtują one – często w sposób władczy – jego prawa i obowiązki, ingerują w sferę jego wolności i praw podstawowych.

Nieprawidłowy pod względem lingwistycznym, nieprecyzyjny, zawierający słownictwo specjalistyczne i zapożyczenia obcojęzyczne, niezrozumiały dla

³⁹ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 735).

⁴⁰ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1540).

przeciętnego obywatela język (styl urzędowy, styl administracyjny) stanowi istotną barierę w prawidłowej komunikacji administracji publicznej z obywatelami; może być źródłem nieporozumień, może podważać zaufanie do państwa i prawa, naruszać poczucie bezpieczeństwa prawnego jednostki, wreszcie może stanowić przeszkodę w realizacji zasad rzetelności i sprawności w działaniu instytucji publicznych. Między innymi od jakości języka zależy jakość prawa, a od jakości prawa – skuteczność działania związanej z prawem administracji publicznej.

Prawidłowe używanie języka stanowi warunek urzeczywistniania zasad praworządności, prawa do dobrej legislacji i prawa do dobrej administracji, a także innych standardów demokratycznego państwa prawa.

Wśród innych barier w komunikacji administracji z obywatelami należy wymienić wykluczenie cyfrowe, a co za tym idzie brak możliwości korzystania z usług e-administracji, a także różne problemy natury kognitywnej u osób z niepełnosprawnościami.

Na koniec warto sformułować postulat, który zgłaszany jest również w piśmiennictwie⁴¹. Dotyczy on szerszego włączenia do programu studiów prawniczych i administracyjnych przedmiotów, których celem byłoby doskonalenie umiejętności komunikacyjnych, językowych, mówienia czy pisania o rzeczach trudnych w sposób zrozumiały dla każdego obywatela, np. przedmiotów z zakresu kultury języka, komunikacji interpersonalnej werbalnej i niewerbalnej, a także swoistej lingwistyki prawniczej, urzędniczej.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Bartmiński J., *Język w kontekście kultury*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001.
- Choduń A., *Słownictwo tekstów aktów prawnych w zasobie leksykalnym współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2007.
- Czelakowska A., Kubicka E., *Wykładnia językowa w praktyce sądowej a charakter narzędzi leksykograficznych*, [w:] *Język(i) w prawie. Zastosowania językoznawstwa i translatoryki w praktyce prawniczej*, red. E. Kubicka, L. Zieliński, S. Żurowski, Toruń 2019.
- Dunaj B. (red.), *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego*, Warszawa 2007.
- Jadacka H., *Przyczyny i skutki niejasności tekstów prawnych*, [w:] *Współczesny język prawny i prawniczy*, red. A. Niewiadomski, A. Mróz, M. Pawelec, Warszawa 2007.
- Koksanowicz G., *Zasada określoności przepisów w procesie stanowienia prawa*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2014, vol. 22.
- Korybski A., Pieniżek A., *Wstęp do prawoznawstwa*, Lublin 1995.
- Kruk M., *O relacjach języka prawnego, prawniczego i ogólnego. Kilka uwag na tle historii doktryny i aktualności praktyki*, [w:] *Legislacja czasu przemian, przemiany w legislacji. Księga jubileuszowa na XX-lecie Polskiego Towarzystwa Legislacji*, Warszawa 2016.
- Kruk M., *Prawo i język*, [w:] *Jakość prawa*, Warszawa 1996.

⁴¹ H. Jadacka, *op. cit.*, s. 36.

- Kubiak A., *Państwo prawne – idee, postulaty, dylematy*, „Państwo i Prawo” 1991, z. 7.
- Malinowska E., *Styl urzędowy*, [w:] *Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. S. Gajda, Opole 1995.
- Modrzejewski A.K., *Zasada określoności przepisów prawa jako dyrektywa kierowana do ustawodawcy*, [w:] *Standardy współczesnej administracji i prawa administracyjnego*, red. Z. Duniewska, M. Stahl, A. Rabiega-Przyłęcka, Warszawa–Łódź 2019.
- Morelowski J., *O stylu urzędowym i terminologii prawniczej*, Kraków 1903.
- Oettinger J., *Niektóre ważniejsze właściwości polszczyzny w porównaniu z mową niemiecką*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego” 1869, vol. 17.
- Pruszyński M., *Jasność, zrozumiałość i językowa poprawność prawa jako warunek jego zgodności z konstytucją*, [w:] *Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowanie prawa*, Warszawa 2007.
- Puzynina J., *Nauka o komunikacji językowej i funkcjach tekstu*, [w:] S. Dubisz, M. Nagajowa, J. Puzynina, *Język i my*, Warszawa 1988.
- Supernat J., *Język prawa administracyjnego*, [w:] *Kryzys, stagnacja, renesans. Prawo administracyjne przeszłości. Księga jubileuszowa Profesora Jacka Jagielskiego*, red. M. Wierzbowski, J. Piecha, P. Gołaszewski, M. Cherka, Warszawa 2021.
- Wojtak M., *Styl urzędowy*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001.
- Wróblewski B., *Język prawny i prawniczy*, Kraków 1948.
- Zdunkiewicz-Jedynak D., *ABC stylistyki*, [w:] E. Wierzbicka, A. Wolański, D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Podstawy stylistyki i retoryki*, Warszawa 2008.
- Zdunkiewicz-Jedynak D., *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa 2008.
- Ziemiński Z., *Wykładnia prawa i wnioski prawnicze*, [w:] A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii państwa i prawa*, Warszawa 1994.

AKTY PRAWNE

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, ze zm.).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. 2016, poz. 283).
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 735).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1540).
- Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (t.j. Dz.U. 2021, poz. 672).

ABSTRACT

This paper is focused on the problems of communication between public administration and citizens. The language of legal forms of public administration activity, letters, official documents and other messages addressed to individuals not only carries the specific axiological load but is one of the core value in a state, including the value of law itself; it should be comprehensible to citizens because the above documents shape their rights and obligations, often in an authoritative manner, and interfere in their sphere of freedom and fundamental rights. The language (bureaucratic style) which is incorrect, imprecise and incomprehensible to citizens constitutes a significant barrier to effective communication between public administration and citizens; it may undermine confidence in the state and law, violate citizens' sense of legal security and be a barrier to the implementation of the rules of reliability and efficiency in public institutions.

Keywords: barriers to communication; public administration; citizens; bureaucratic language; bureaucratic style; legal terminology; language in the law; language of the law; language of lawyers

ABSTRAKT

W niniejszym opracowaniu skoncentrowano się na problemach związanych z komunikacją pomiędzy administracją publiczną a obywatelami. Język prawnych form działania administracji, pism i dokumentów urzędowych oraz innych komunikatów skierowanych do obywatela jest nie tylko nosicielem określonego ładunku aksjologicznego, lecz stanowi także jedną z ważniejszych wartości w państwie, w tym wartość samego prawa; powinien być zrozumiały dla obywatela, ponieważ kształtują one, często w sposób władczy, jego prawa i obowiązki, ingerują w sferę jego wolności i praw podstawowych. Nieprawidłowy pod względem lingwistycznym, nieprecyzyjny, niezrozumiały dla obywatela język (styl urzędowy) stanowi istotną barierę w prawidłowej komunikacji administracji publicznej z obywatelami; może podważać zaufanie do państwa i prawa, naruszać poczucie bezpieczeństwa prawnego jednostki oraz stanowić przeszkodę w urzeczywistnieniu zasad rzetelności i sprawności w działaniu instytucji publicznych.

Słowa kluczowe: bariery w komunikacji; urząd; obywatel; język urzędowy; styl urzędowy; terminologia prawnicza; język w prawie; język prawny; język prawniczy